

Røgen - Farre Lokalhistoriske Forening

Årsskrift
2010

Røgen Farre Lokalhistoriske Forening har lokaler i Farre
Forsamlingshus, på Vandværksvej.

Arkivet holder åben hver mandag fra kl. 19.00 til kl. 21.00

Vi kommer gerne og åbner.

Formand: Jørn Petersen 86 98 24 69
Mail: jobi44@live.dk

Næstformand: Arne Lambertsen 86 96 83 55
Mail: arne.lambertsen@gefiberpost.dk

Sekretær: Birgit Bach 86 96 01 58
Mail: tagebach@adslhome.dk

Bestyrelsesmedlem:

Jørgen Jørgensen 86 96 82 06

Laus Jørgensen 86 96 55 82

Ole Jensen 86 96 81 61

Leif Andersen 86 96 90 45

Indholdsfortegnelse 2010	Side
20 års jubilæum	09
En stor sorg og et stort savn.....	11
Farre bageri, Gl. Skanderborgvej 119.....	14
- Carsten Munk fortæller, om det at have en opvækst som "bagerdreng" i Farre:	15
Høstgilde i ældre tid.....	19
10 dødfødte børn.....	23
Byen var vores reservat.....	27
- Byen som reservat	27
- Arbejdsliv gav børneliv	29
- Et frit børneliv	31
- Lege og aktiviteter	32
- Årets højtider	35
- Julstræsfesten	35
- Nytårsaften	36
- Fastelavnsfesten	37
- Sportsfesten.....	38
- Opbrud og forandring	39
Potteskår, Skjørringvej.....	41
Børnene leger.....	45
Gamle billeder fra Røgen og Farre	50

Indholdsfortegnelse 2009	Side
Historien om en platte.....	13
Jens Peter Villumsen levnedsskildring	19
Arbejdskalender for landhusmøder	25
Bronzealderen	31
Detektorsøgning ved Oustrupgård	36
Boet efter madame Hansen	41
Barselsskikke i gammel tid.....	49
Vanskelige fødsler i Røgen og Sporup Sogne i 1805-1812.....	54
Falder i 3-årskrigen	63
Dramatiske brande i Farre	67
Holger Pind - Arkitekten fra Røgen	73

Indholdsfortegnelse 2008 **Side**

Faldet i 3 års krigen	11
Færdselsregler 1915.....	17
Fæstebonden, Thøger Nielsen, Røgen Sogn	19
Gamle Skaffervers.....	31
Slægten Bjørn	33
Mit ophav	45
Om runestenen i Sporup Kirke	56
Murer Søren Klintrup	58
Jagtreger.....	62
Kirkegården.....	64
For 100 år siden	68

Indholdsfortegnelse 2007 **Side**

Af troldsmandsbogen "Cyprianus"	9
Grænsekommandoen	14
Oksbøllejren	20
Til Kongen.....	22
Jens Stolde Pedersen, Skjørringvej 75, Farre hede	26
Strafferammer efter straffelovene: 1683—1866	28
For 100 år siden	33
Drengen i Røgen præstegård	42
Hr. Søren Ottosen Grønbech, Røgen præstegård.....	44
Hvor blev hun af?	51

Indholdsfortegnelse 2006 **Side**

Find din slægt, og gør den levende	8
Sognedegnen der druknede i Farre bæk	10
Med skolen i København	14
Elværker	20
Da Farre Hede fik elektricitet.....	23
For hundrede år siden	28
Lykkehuset, Røgen mark	36

Indholdsfortegnelse 2005 **Side**

Farre Savværk	7
Boligudstyknig på Højagervej	14

Den afsindige Jens Troelsen i Farre.....	19
Ulvejagter	24
Svin i byerne	27
Mejeriet "Skytsbjerg's" 75 års jubilæum	30
Dannebrogsmænd.	42
Lidt om vask.....	46
Landmandens forårsarbejde	48
Tyendeforholdet i vor tid.....	50

Indholdsfortegnelse 2004 **Side**

Forord	7
Ildebrand i Lyngby i 1764	8
Sommerferie af Johanne Jensen.....	12
Min konfirmation af Johanne Jensen.....	16
Min barndom af morten Peder Carlsen.....	20
En københavnerdrengs oplevelser	36

Indholdsfortegnelse 2003 **Side**

Natmænd / rakkere.....	7
Den forældreløse Granslevpige.....	19
Oversigtstavle.....	30
En beretning om Jens i engen.....	32
Aksel Petersen, Farre.....	37
Min Skoletid	44
Da en 100 kroneseddel forslog noget	50
Portræt af Sporup Kirke.....	52

Indholdsfortegnelse 2002 **Side**

Forord.....	7
Anker Jensen fortæller	8
Lynbrand i Farre	16
Wistoft og hans forgænger	21
Fugleskydning	22
50 år som vognmand	25
Johanne Grøn.....	29
Luthers Minde Farre Loge	30
Drikkevaner i det 16. århundrede	30

Tilbageblik i det gamle Røgen Sogns historie.....	34
Fattiges kår i 1840	38
Fattighus i Farre.....	42
Brev fra Greven	43
Nyt fattighus i Røgen.....	45
Haven gennem tiderne	47

Indholdsfortegnelse 2001

Side

Anders Bondes slægt	7
Sejer Andersen Bonde	11
Anders Bondes slægt, anden del	17
To koner	24
1891 i dagbogen.....	30
Hovedgården Farregård, anden del.....	31
Køer er ikke bare malkemaskiner.....	36
En spøgelseshistorie.....	36
Mads Muurmester i Farre	37
Vådeskud på Valborgaften	48
Og så til noget helt andet	50

Indholdsfortegnelse 2000

Side

Skifte efter Mickel Andersen Gjesager, Klintrup Vestergård 1817	7
Vandløbssagen i Røgen-Sporup kommune.....	17
Drengestreger	20
Provst Johan Jessen og hans sønderjyske afstamning	21
Gjern herreds tingbog, Farre Bys vide.....	24
En 16-årig fæstemø fra Farre	26
Jørgen Greisen til Løvskovlund i Farre.....	37
Udviklingen i skolerne Almue-undervisning-skoler	42
Mormonerne fra Damagergård i Farre.....	51

20 års jubilæum

*Bestyrelsen i Røgen—Farre lokalhistorisk forening 2010.
Fra venstre: Birgit Bak, Jørgen Jørgensen, Arne Lambertsen, Karen Warming, Laus Jørgensen, Signe Brøndum, Ole Jensen.
Mangler: Jørn Petersen*

I år er det 20 år siden vi indviede Røgen – Farre lokalhistoriske arkiv.

Efter at mange borgere, i flere år havde talt om at starte en lokalhistorisk forening i vort område, kom der endelig gang i sagerne i 1989.

Ved et åbent hus møde d. 27 september 1989, arrangeret af Borgerforening, kom der over 100 mennesker. Der blev vist gamle smalfilm, optaget af lærer Aage Helbo og Aksel Pedersen. Da blev vi virkelig klar over, hvor stor interesse der var for sagen.

Tirsdag d. 14 november 1989, blev der på initiativ af Aage Helbo, Aksel Pedersen og Karen Warming, indkaldt til stiftende generalforsamling i Farre forsamlingshus, med Borgerforeningen som økonomisk garant. Der var lavet en udstilling med gamle fotografier fra Aksel Pedersen. Der kom 40 deltagere. Forslag til foreningens vedtægter blev gennemgået og vedtaget. Der var valg til bestyrelsen.

Der valgtes 7 personer: lærer Aage Helbo, gdr. Jørgen P. Jørgensen, Farre Hede, gdr. Ejvind Nielsen, brunbjerggård, Farre, Edel Heltborg Jensen, Farre, gdr. Niels Peter Nielsen, Sølvstengården, Farre, Niels Jensen, Røgen og Karen Warming, Farre. Revisor Aage Hedegård, Farre.

Ved første bestyrelsesmøde konstituerede man sig med Aage Helbo som formand, Jørgen P. Jørgensen som næstformand, og Holm Warming blev bedt om at være kasserer, hvilket han indvilge i.

Nu var foreningen stiftet, men hvor skulle vi opbevare alle de ting, som vi allerede havde samlet, og hvor skulle offentligheden få adgang til dem ?.

Vi vidste, at der i kommunens hus, det gamle fattighus "Skrænten", var en lejlighed, der havde stået tom i 7 år. Vi søgte kommunen om at få rådighed over den. Det fik vi ja til d. 11 december 1989, men der forestod et stort arbejde, mange frivillige gav en hånd med, så d. 8 september 1990 kunne vi indvie arkivet.

Der var nu malet og sat nyt tapet op, lagt gulvtæpper overalt, og indmuret en brandboks. Kælderen var dog så fugtig, at vi konstant havde en affugter kørende, for bare at holde den nogenlunde tør. Der var ingen vand og intet toilet.

Den store stensamling, som var samlet af lærer Graf og hans elever, blev hængt op, og vi kunne få de allerede samlede ting registreret og lagt i arkivkasser i brandboksen.

Selve indvielsen blev foretaget af formanden for social og kulturudvalget Gerda Dremstrup. Mange lokale deltog og kom med gaver.

Ved den første generalforsamling kunne kassereren berette, at der var solgt 236 medlemskort, og indtægten var på godt 10.000 kroner – det var jo en god start, for istandsættelsen havde kostet meget, selvom vi havde fået mange materialer af de lokale, f.eks. lavede karetmager Gunnar Jensen en ståldør til brandboksen og et køkkenbord.

En stor sorg og et stort savn

Vi fik en sørgelig meddelelse d.10 februar 1991. Vores formand Aage Helbo var pludselig død. Han var en institution i Farre, der tog sig af mange kulturelle arrangementer. Han var altid villig til at støtte, hvad der foregik i vort lille samfund.

Ved næste bestyrelsesmøde blev Karen Warming valgt som formand, og en af suppelanterne blev indkaldt.

Vi fortsatte arbejdet. Vi tog kontakt til Lars Helbo, han ville gerne trykke årsskriftet på samme måde, som hans far havde gjort, og der er stor afsætning på det – endda forudbestillinger. Vi får lavet 75 eksemplarer.

Og så begyndte vi at gå ud med en båndoptager for at interviewe ældre beboere om deres liv. Det er spændende, for alle mennesker har jo en historie – og en dialekt, som er værd at gemme på. – I dag råder arkivet over 35 bånd.

I 1992 fik Lars Helbo lov til at genoptrykke, "Landsbykongen", en historisk roman skrevet af Edward Egeberg. Handlingen foregår i Farre år 1667. – Den sælger vi stadig i arkivet.

I alle årene har vi haft kontakt med Jens Mandrup Frandsen, Viborg, som er født her på egnen. Han har beriget os med mange historier, som han har "gravet op" på Landsarkivet i Viborg. F.eks. spurgte vi, om han vidste noget om "Kællingens grav". En måneds tid efter kom der 32 håndskrevne sider om dette emne. En rigtig kriminalhistorie !

I flere år inviterede vi gæster til vores generalforsamling. Det var 6 personer, som var født her i området, som deltog i en konkurrence. Det var en stor succes.

I 1992 inviterede vi til "Hvad kommodeskuffen gemmer", hvor folk kunne komme med ting og sager og få dem vurderet. Trods en forfærdelig snestorm, kom der næsten 100 mennesker.

Vi har i årenes løb fået mange gamle og værdifulde papirer, men da mange af dem er skrevet med gotisk håndskrift, kan det være svært at læse dem, men så har vi henvendt os til Inger Lund, som kan tyde dem. Det har været en stor hjælp for os, for hun er meget omhyggelig med det hun laver. Hun har også foræret os en stor del af sin afdøde mand, snedker Carl Lunds håndværktøj.

I nogle år havde vi en stand på julemarkedet i Røgen, for på den måde at tjene lidt penge, og for at fortælle folk om vores arbejde. Vi solgte årsskrifter, kager, juleting og andet, som vi fik sponsoreret.

Vi kom helt frem til 1995 før vi fik en skrivemaskine (formandens var brudt sammen). Vi havde forgæves søgt Borgerforeningen om at komme i betragtning, når de delte ud af landsby-pengene fra kommunen, for vi ville gerne have en computer, men man mente ikke vores arbejde var almennyttig. Efter nogle argumentationer fik vi alligevel en computer af Borgerforeningen. Den viste sig desværre at være uegnet til at åbne disketter og CD'er fra Landsarkivet. Vi har senere fået en anden. – Og nu vil vi gerne på nettet – og det ser ud til at blive en realitet inden længe.

I nogle år arrangerede vi udflugter sammen med pensionistforeningen. Vi var bl.a. en tur i Jesperhus blomsterpark, og en tur i Esbjerg. Den 10 oktober 1995 kl. 22.00 var vi sammen med Jagtforeningen i Gludsted plantage for at høre kronhjortenes parringsbrøl. En skøn aften i fuldmånens skær.

I 1999 solgte kommunen huset, hvor vi har arkivet. Vi havde et års opsigelse.

Den 14.maj 2000 holdt vi et åbent hus arrangement i anledningen af vores 10 års jubilæum, det foregik i flot solskin, så vi bød på kaffe og rundstykker udenfor, da der jo ikke var plads nok inde.

Vi fik lov til at blive i huset til 2002, hvor vi skrev lejekontrakt på lejligheden oven på Forsamlingshuset. Der forestod et stort renoveringsarbejde, inden vi kunne flytte ind, og det koster, så vi måtte

igen ud og søge penge. Kommunen bevilligede 7000 kroner. – Det tog lang tid, at få lejligheden gjort i stand, da der hele tiden opstod nye problemer med pus, der faldt af efterhånden som det gamle tapet blev revet af. Og vi skulle have en tømrer til at etablere en brandboks, og elektriker til lys, men mange frivillige hjalp til, så den 6. april 2002 kunne vi holde indvielse i de nye lokaler.

Vi har overtaget to samlinger fra private slægtsforskere. Først fik vi efter Niels Haurums død hele hans samling. Af to gange har Peter Høg, Skanderborg, foræret os en betydelig samling, begge af meget stor værdi.

Det har været 20 år med megen aktivitet. Vi siger tak til hele lokalsamfundet for den store opbakning gennem årene, og en kæmpe stor tak til alle, der har været medlem af bestyrelsen gennem årene. Desuden en tak til alle frivillige der har givet en hånd med, når vi har bedt om hjælp.

Karen Warming.

Farre bageri, Gl. Skanderborgvej 119

Farre Bageri 1908

Tidligere bagermester, Svend Aage Munk, Farre, skriver i et brev til arkivet:

Jeg købte Farre bageri den 1. august 1953, efter at jeg havde solgt mit bageri i Århus, for nu ville jeg på landet, jeg er nemlig opvokset på Hammel-egnen. (se Årsskrift 1998, side 32 – Den gamle bagerforretning i Farre.

Jeg valgte Farre, for Farre var nemlig, på den tid, en dejlig by. Der var et stort mejeri, 2 købmænd, slagter, barber, automekaniker, 2 smede, møbelfabrik og forsamlingshus m. m.

Vi kom godt i gang, og fik et brødsalg i Røgen, så jeg måtte ansætte en svend, og min kone passede forretningen.

Og så i ca. 1955 – 56 kom Låsby Svendsen til, han byggede en hel by på Toustrup mark, med købmand og cafeteria + 20 private hus-

-stande. Det var noget, der betød meget for omsætningen. Jeg kan fortælle, at til hans auktioner bestilte han 10.000 pølsebrød og 200 stænger wienerbrød, så der var travlt i det lille bageri.

Men – men så blev vejen ført uden om Farre, mejeriet blev nedlagt, og vores gode landture blev dårligere, der var ingen tjenestefolk på gårdene, og mange af bønderne og deres hustruer begyndte at arbejde uden for hjemmet.

Så kom vi derhen, hvor købmand Sørensen lukkede, og købmand Friis begyndte at handle med brød og kød, - så jeg og slagteren lukkede samme dag i 1970. – Det var meget vemodigt – men det var 17 dejlige år.

Venlig hilsen
Bageren.

Carsten Munk fortæller, om det at have en opvækst som "bagerdreng" i Farre:

Mine forældre Svend Aage Munk og Ester Munk kom til Farre i 1953, hvor de havde købt bageriet på Gl. Skanderborgvej 119. Jeg var da 4 – 5 år gammel. Far og mor havde i en årrække haft en bagerforretning (boligkompleks – hvor forretningen var lejet) i Århus. Det var vel trangen til at få "foden under eget bord", der fik dem til at købe landbageriet.

Af naturlige årsager erindrer jeg ikke specielt de første år i Farre. Jeg startede i Farre Byskole med lærer Helbo som klasselærer, derefter foregik skologangen i diverse skoler (lokale i forsamlingshuset, Røgen skole og skolen ude i "Heden").

Jeg husker min fars tilværelse, som selvstændig, som særdeles slidsom. Arbejdsdagen startede ofte i bageriet allerede ved midnatstid, og stakte sig næsten hver dag til først på aftenen, idet far jo – i den senere periode – skulle på landtur, som vi kaldte det, for at sælge brød til diverse gårde m.v.

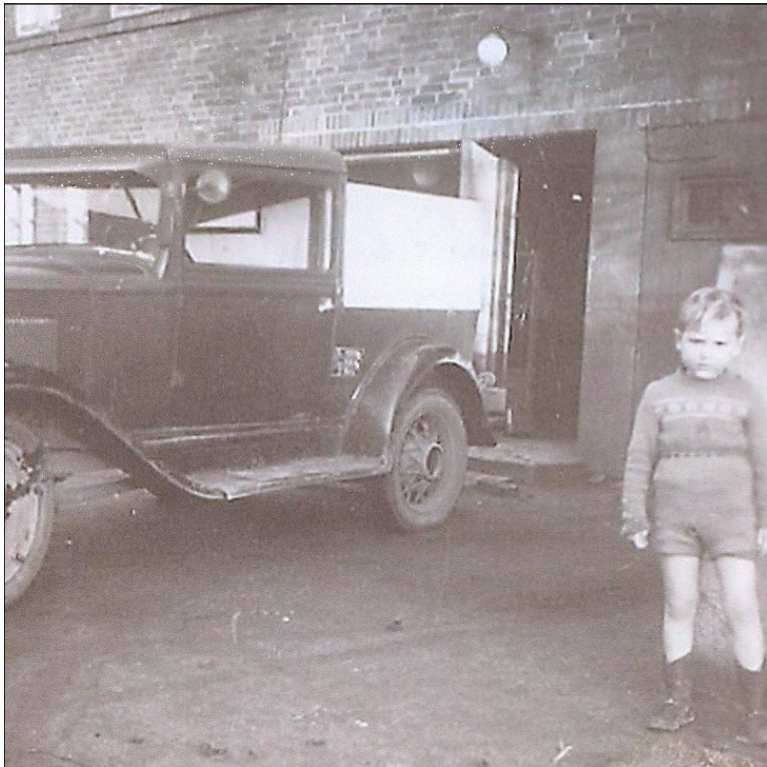
Baggården af bageriet.

I vinduet ses Ester og deres børn Carsten, Inger og Alice.

I starten var der dog foruden far både en svend – Kaj, lærling – Niels, kaldet Lorry, medhjælp i forretningen, medhjælp til det huslige, samt en langturschauffør.

Dengang var bagerforretningen åben til ud på aftenen. Jeg husker, at byens unge mennesker ofte samledes hos os, både i butikken og også i vores køkken rundt om det store spisebord, hvor snakken gik livligt, har tit, efterfølgende, undret mig over dette fænomen, men det må have været tiden (uden fjernsyn og andre medier til at adsprede), og så dette, at specielt far var en meget udadvendt person, der elskede at snakke med folk.

En ganske pudsigt ting, jeg husker er, at far og jeg , netop i de lokaler, hvor lokalhistorisk forening nu har til huse, samledes med andre af byens borgere og så cykelløb i TV, kun ganske få havde på daværende tidspunkt fjernsyn. Det var en ganske naturlig ting for os og andre, at besøge Anker og Asta (var vist nok hendes navn) i deres lejlighed oven på forsamlingshuset og se 6.dages cykelløb fra København. Der var sat bænke op foran fjernsynet, og så spiste vi ellers fars medbragte wienerbrød og drak værtsparrets kaffe.

Bagermesterens første bil til landtur.

Senere gjorde udviklingen, at far bl. a. selv måtte tage landturen, i den forbindelse kom vi børn ind i billedet. Mine søstre Alice og Inge måtte tage del i arbejdet som ekspeditricer i butikken, og jeg måtte ofte tage med på landturen for at hjælpe far. Hjælpen bestod bl.a. i, at springe over markerne til gårde, hvor bestillingen, som regel et fransbrød og et rugbrød, var det samme uge efter uge. Disse landture var jeg ikke specielt glad for, syntes, at det var træls at gå eller løbe ud over markerne i alt slags vejr, men det var nødvendigt at hjælpe far så meget som muligt. Dog husker jeg med stor glæde, at der på disse landture var gårde, hvor vi blev budt ind til kaffe, især husker jeg, hvor dejligt det var at få en simpel rugbrøds-skive med ost, gårdparret spiste så, med forhåbentlig lige så stor fornøjelse, vores wienerbrød.

Som bagerbarn var jeg jo vant til at få alle de kager og wienerbrød o.lign., jeg kunne spise. Pudsigt, men den dag i dag husker jeg tydeligt, hvor meget jeg nød disse ostemadder.

Derudover var det hjælp i bageriet, såsom pladerengøring (skrabe ovnplader), pakning af diverse brød i plastikposer, rengøring i bageriet o.s.v.

Vi børn syntes ikke, at det altid var lige sjovt at hjælpe til, men ofte var det nødvendigt, især for mindre erhvervsdrivende, at familien tog del i det daglige arbejde.

Fra bageriet.

Svenden Kaj Lykke, lærlinger Jørgen Poulsen.

Nederst mester Svend Åge Munk.

Da jeg var omkring 17 år kørte jeg selv (i varevognen!!!!) ud søndag morgen med morgenbrød. I dag ville man ikke gøre det, men det var en anden tid, og vi tænkte ikke så meget på mulige konsekvenser, morgenbrødet skulle jo ud, og far var alene i bageriet og skulle nå det hele selv. Senere, da jeg HAVDE fået kørekort, hentede jeg også, hver morgen, mælkeprodukter på mejeriet i Røgen, inden jeg mødte på min arbejdsplads på Frijsenborg Herregårdsmejeri i Hammel, hvor jeg var kontorelev (1966 – 1969).

Min tid i Farre, som del af en landbagerfamilie, sluttede med indkaldelsen til militæret i 1969.

I 1970 afsluttede mor og far en travl og arbejdsom årrække som bagermesterpar i Farre. Far og mor afhændede bageriet og flyttede til Silkeborg, hvor de boede til deres død i henholdsvis 2006 og 2003.

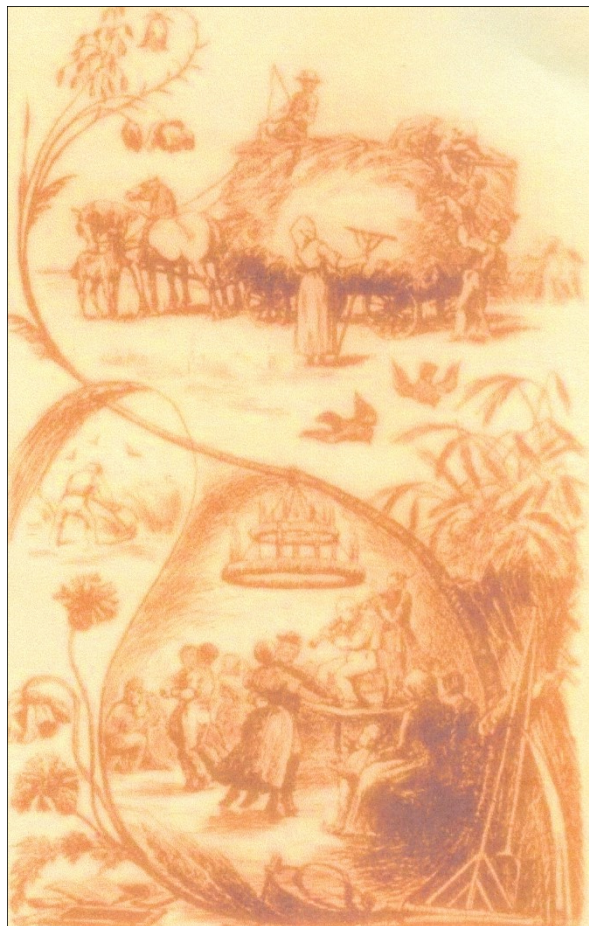
Høstgilde i ældre tid

Kort efter Sankt Hansdag indtrådte "høslætten", som, trods det anstrengende arbejde, var årets festligste tid. Allerbedst for den unge karl var det, om han fik sin udvalgte pige med sig til under flirt og skæmt at rive græs af hans skår. Også sædhøsten havde sin erotiske tiltrækning for det unge høstpar, selvom den i så henseende slet ikke kunne stå mål med høhøsten. Hver høstdag var dog i sig selv en festdag, hvor man var klædt som til højtid, og hvor man fik mad og drikke, som man til daglig ingen mulighed havde for at få.

To dage så man især hen til med spænding og forventning, nemlig den dag, da man mejede det sidste skår og bandt det sidste neg, og den dag, da man kørte det sidste læs hjem. Det sidste neg blev ofte udpyntet som en gammel mand eller kone ("stodderen eller kællingen"). I visse egne opfattedes det sidste neg som et barn af sit høstpar. Det sidste neg blev enten båret hjem på opmejningsdagen eller kørt hjem på det sidste læs, den sidste indkørselsdag.

I Jylland afholdtes gerne et "skårgilde" opmejningsaften, hvor høstfolkene trakteredes med skårgrød i stedet for den sædvanlige tarvelige vandgrød. Negbarnets forældre indtog i Sønderjylland gerne hæderspladsen ved aftenens opmejningsgilde. Mange steder i Jylland fejredes det sidste læs ved et nyt skårgilde, hvor grøden ligeledes udgjorde hovedretten, på de danske øer, især Sjælland, afholdtes gerne "det lille høstgilde". På Bornholm og enkelte andre steder blev indkørselsgildet umiddelbart efter høstens afslutning fejret som stort høstgilde, men de fleste steder ventede man med det store høstgilde til Mikkelssdag den 29. september, som er en gammel høsthelligdag.

Denne store høstfest, det såkaldte Mikkelsgilde, var for de mange fattige husmandsbørn årets allerbedste dag, endnu bedre end juleaften. Det var nemlig skik, at alle husmandsfolk og landarbejdere, som havde arbejdet mindst en dag ved høstarbejde på bondegårdene, indbødes med kone og børn, hvorimod slægt, venner og om-

gangskreds som regel ikke blev indbudt til det store høstgilde, som husbonden, hans hustru og børn, hans tyende og andre høstarbejdsfolk havde for sig selv.

Hovedretterne var gerne oksekødsuppe og peberrodsdød eller lamsteg, ikke sjældent kogtes suppe på gårdens gamle væder, der blev slagtet til Mikkelsdag. Dette middagsmåltid var altid en vældig oplevelse for husmandsbørnene, der ellers aldrig smagte fersk kød. Om eftermiddagen, efter den strålende middag, var der ikke sjældent udflugter, om aftenen efterfulgt af et overdådigt aftensmåltid, hvor skålene gik frit over bordet.

Bondegårdene og herregårdene satte en ære i at fejre store høstgilder, hvor herremanden dansede med høstkoner og høstpiger, og hans hustru med karle og husmænd. I ældre tid spillede det sidste neg ved høsten en betydelig rolle ved høstgildet som dettes midtpunkt, omtrent som juletræet i vore dage. Man dansede med det ved høstgildet, og anbragte neget eller dets binderske som høstgildets dronning på ærespladsen ved husbondens side.

Mange steder blev det sidste neg afklædt sin pynt og omhyggelig gemt, for at anvendes som offer-neg til fuglene om julen.

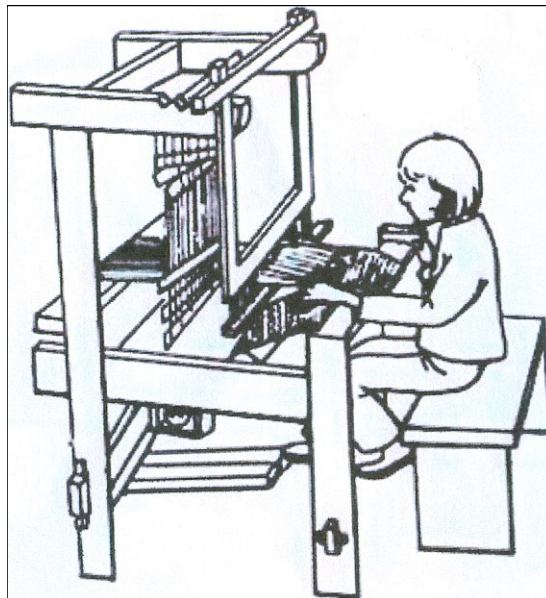
På Lolland og Falster blev der ved høstgildet gerne serveret hvedebrød af den nye høst, det såkaldte "Mikkelsmessebrød", og der blev givet gaver heraf til tjenestefolkene og til de fattige hjem, som havde deltaget i høsten. Mjøden af den nye honning blev også gerne stukket an Mikkelstdag (man troede i ældre tid, at man ved at drikke den, var fri for rygpine eller sikret mod indvoldsorm i det kommende år).

I købstædernes håndværkerhjem blev Mikkelsaften gerne fejret med mjød og kommenskringler, og man tændte for første gang lys om aftenen.

Mikkelsaften har navn efter ærkeenglen Sankt Mikael og blev, efter den romerske kirke, ved kristendommens indførelse i Norden, henlagt til d. 29 september. Ordningen går sandsynligvis tilbage til kong Harald Blåtand. Mikkelstdag afskaffedes som helligdag af Struense i 1770.

10 dødfødte børn

Om Hans Madsen og Kirsten Jensdatter, Farre by.

Hans Madsen blev født i Herskind. Faderen Mads Hansen var jordløs husmand og væver i Herskind, hvor han døde. Hans Madsen må have lært væverfaget hjemme hos faderen, idet han nedsætter sig som væver i Farre omk. 1828 – 29.

Vævning har fra gammel tid været husflidsarbejde, hvor der i den enkelte husholdning blev fremstillet stof til eget brug. Der fandtes dog overalt i landet husmandskoner og ugifte kvinder, som vævede for andre på bestilling, og derved havde en indtægt, men den finere vævning blev varetaget af landsbyvæveren. Det var gerne en mandlig håndværksuddannet væver, der ofte havde rejst for at lære vævning forskellige steder. Han fandtes især i de dele af landet, hvor høravl spillede en stor rolle på øerne og i det østlige Jylland. Bøndernes stigende velstand efter 1750 betød, at landsbyvæveren fik flere bestillinger, efterhånden som bonden blev selvstændig og fik flere midler. Landsbyvæveren vævede af det garn, som bønderkonerne spandt, og det var hovedsagelig på bestilling.

Efter at mønstre og farver var bestemt, kom konen og blev hos væveren, indtil trenden (bredde af stoffet) var blevet lavet. Det var et samarbejde mellem væveren og konen, som jo selv havde spundet garnet. Det hed sig, at konen skulle blive for der, så væveren

ikke tog garn til sig selv. Væveren sagde derimod, at konen skulle blive for selv at binde trådene sammen, hvis de var så dårligt spundne, at de sprang under trendingen.

Hvis det lykkedes at få trenden på væven, uden at der sprang nogle tråde, blev der givet brændevin. Væveren lavede nu resten af arbejdet selv. Når væveren var færdig med tøjet, afleverede han det selv på gården, her fik han sin løn og "skøn", som kunne bestå af et røget fårelår, pølser, flæsk og brød, som han tog sig med hjem. Væveren var ofte en anset mand, selv om han ikke var velstående, han var på sin vis en lærd mand, og hans sociale status var højere end hans økonomiske.

Moderen, Karen Pedersdatter flyttede til Farre sammen med Hans og hun døde her som aftægtsenke i 1850, 73 år.

Ungkarl Hans Madsen, husfæster i Farre og Kirsten Jensdatter, tjenende hos commerceråd på Frijsenborg, bliver gift i Hammel kirke d. 16. april 1829.

Kirsten Jensdatter blev født i Thorning sogn, hvor hendes far, Jens Andersen, var snedker.

Kirsten flytter ind hos Hans i Farre, og snart er der en familiefølgelse på vej, men ifølge kirkebogen for Sporup sogn, hvor man kan læse:

Dødfødte kvindekøn: 22 februar 1830 – Hans Madsen og Kirsten Jensdatter, husfolk i Farre.

Dødfødte mandkøn: 11 februar 1831 – Hans Madsen og Kirsten Jensdatter, husfolk i Farre, 2.dødfødte.

Dødfødte mandkøn: 7 februar 1832 – Hans Madsen og Kirsten Jensdatter, husfolk i Farre, 3. dødfødte.

Dødfødte mandkøn: 1. maj 1833 – Hans Madsen og Kirsten Jensdatter, husfolk i Farre, 4 dødfødte.

Dødfødte mandkøn: 10 maj 1834 – Hans Madsen og Kirsten Jensdatter, husfolk i Farre, 5 dødfødte.

Dødfødte kvindekøn: 21 december 1835 – Hans Madsen og Kirsten Jensdatter, husfolk i Farre, 6. dødfødte.

Dødfødte kvindekøn: 4 august 1837 – Hans Madsen og Kirsten Jensdatter, husfolk i Farre, 7 dødfødte.

Dødfødte mandkøn: 22 marts 1839 – Hans Madsen og Kirsten Jensdatter, husfolk i Farre, 8. dødfødte.

Dødfødte mandkøn: 16 marts 1842 – Hans Madsen og Kirsten Jensdatter, husfolk i Farre, 9. dødfødte.

Dødfødte mandkøn: 4 februar 1843 – Hans Madsen og Kirsten Jensdatter, husfolk i Farre, 10. dødfødte. Født i 8. måned. Doctoren bragte konen til at føde for tidligt, for at gøre fødselen lettere.

Hans og Kirsten fik ingen levedygtige børn, men tog 2 børn i pleje: Charlotte Marie Andersdatter, født i Lyngå 9 juni 1834, uægte, datter af Ane Jensdatter, født i Thorning, Ane var søster til Kirsten. Charlotte Marie blev konfirmeret i Sporup kirke i 1849 og senere gift i Sall kirke, d. 28 dec. 1867 med garversvend Sønn Gustaf Petersen Tjørnblad af Horsens. Charlotte Marie`s moder Ane er på dette tidspunkt bosat i Sall,

og gift med Christen Pedersen Jespersen.

Johan Herman Frederiksen, født d.14 sep.1847 i Farre, uægte, forældre Frederik Julius Herman Zeinert og Karen Andersdatter, tjenestefolk i Farre. Faderen kom hertil fra Silkeborg d. 8 nov. 1839 med slet skudsmål, til han kom i 8. år, aldrig været i kirke, aldrig søgt Herrens bord. Johan døde i 1887 i Farre, 40 år. Ugift og fattiglem.

Hans Madsen døde d. 13 feb. 1869, og blev begravet på Sporup kirkegård.

Kirsten Jensdatter, enke efter Hans Madsen, døde som aftægtskone hos snedker Nielsen i Farre, d.29 maj 1879, 76 år, og blev begravet 6 juni.

Byen var vores reservat

"et afgrænset, beskyttet område med særlig rettigheder og pligter".

af Ole Harrit, født 1945.

En fortælling om byen og dens liv set fra barnehøjde. Hvordan var det at være barn i Farre i 50 érne? – hvad står tydeligt i erindringen?

Ole Harrit, Farre ca. 1960

*Søn af Skræddermester Børge Harrit og hustru Metaa.
Gl. Skanderborgvej 136, Farre.*

Byen som reservat

Hele byen var i høj grad vores reservat. Byen var en slags beskyttet område for os som børn, og mine forældre var trygge ved, at vi færdedes rundt i byen.

"Jeg går ned i byen", var meldingen til min mor, når jeg havde fået morgenmad eller år senere kom hjem fra skole for - lige at smide tasken - og i en fart få en franskbrød med syltetøj. Der var ingen begrænsninger eller udgangsforbud, hvis blot jeg blev inden for byens grænser og opførte mig ordentligt.

"Du er skrædderens den yngste". Det vidste alle på godt og ondt – eller hvis de ikke rigtigt havde styr på det, blev man spurgt for at bekræfte tilhørsforholdet. Man kunne ikke skjule sig – man var en del af et stort fællesskab med mange muligheder og forpligtelse til "ordentlig opførsel". Når blot vi søskende fik det skudsmål, at vi "altid var velopdragene", var der tilfredshed hos mine forældre.

Alle de voksne var på en eller anden måde tilstede i bylivet som hjemmegående og arbejdende i de mange små virksomheder, købmændene, slagteren, bageren, maleren, cykelhandleren, karetmageren, skomageren, bødkeren, billedskæreren, gårdejerne osv. De fleste var selvstændige, og kun få var ansatte som svende ved de andre. Egons far, Jørns far og enkelte andre var undtagelserne - ansat som tømrer ved Villy, på savværket eller møbelfabrikken.

Udover de kendte voksne kom der hele tiden nye udefra. Det var karlene og pigerne på gårdene, pakhuskarle og piger, der hjalp til hos købmændene og andre steder. De betød meget for os børn. Jeg tror ikke, vi brugte så fine ord som ekspedient om pigen ved købmand Sørensen eller telefonist om pigen på centralen. Når der kom nye blev det undersøgt og fortalt om, hvem de var, og hvor de kom fra. Det var vigtigt, om man havde set dem, snakket med dem og i det hele taget vidste noget. Via gymnastik, håndbold og andre aktiviteter blev de hurtigt en del af fællesskabet med de andre unge.

For os børn var det lidt spændende med de nye unge. Vi børn så op til dem af mange grunde. Det kunne være en slags forelskelse i de modne piger, som var 6-8 år ældre, eller det kunne være en beundring af karlene som tjente penge, havde Radexi- knallert med 3 gear og kunne købe ind hos Is- Maren uden omtanke en hel aften. De kunne slutte aftenen af med at betale det par kroner som isbåd, kaffe og 2 enkeltcigaretter fra Marens pakke kostede. Eller de kunne få kredit. Hvem ville ikke gerne have den status, at kunne få slik på kredit ved Maren.

Arbejdsliv gav børneliv

Byens arbejdsliv og de voksnes tilstedeværelse i alle kroge af byen gav os mange muligheder. Mulighederne bestod i, at der altid et eller andet sted var en aktivitet man kunne koble sig på. Det kunne være, at man fik øje på det mobile tærskeværk, som var i gang på marken ved brødrene Petersen.

Optagetheden kunne handle om at fange de mus der røg til alle sider, når man kom ned i stakken af kornneg. Det kunne handle om at overvære det drama og blodbad, der var forbundet med, at slagteren kæmpede med en ung tyr til slagtning.

Det hændte, at en gris eller et kreatur slap fra ham og løb ud i byen. Det kunne være at tage den farlige tur på en kornsæk, når der blev hejst korn *op* og grutning *ned* ved købmændene. Det sidste var forbudt, men alligevel prøvet af de fleste under fuld kontrol af pakhuskarlen ved købmanden.

Det kunne betyde at komme ind i bageriet – efter forhandling med bagersvenden Kaj Lykke gennem vinduet – og få lov at skære bol-ler til tvebakker og sætte dem på plade til tørring i ovnen. Ud over fællesskabet gav det oftest et stort "endestykke" i forbindelse med udskæring af hindbærskiver og napoleonskager.

Det kunne være at pakke cykler ud hos Mads Hansen og glæde sig over de flotte farver og nye modeller. Hjælpe med at finde hullet i slangen på den punkterede cykel og giv den en kridtstreg. Det kunne være at sidde stille på en trebenet skammel hos Ejnar skomager, mens han arbejdede, spurgte og fortalte.

Han spurgte altid om, hvem man var kæreste med og fortsatte altid drillende med at fortælle, at han havde hørt at.... Man benægtede og hyggede sig med at snakke om det.

Ved skomageren og på flere af de andre værksteder måtte vi ikke røre noget - kun iagttage på afstand af maskinerne.

Ved skomageren betød det, at vi kun måtte komme én ad gangen og blive siddende på stolen. Hvis nogen ikke kunne forstå den regel fortalte han historien om, hvordan de pilfingrede børn i gamle dage blev ført ud på marken og fik ørene skåret af.

Senere fortalte han i Hammel Avis, at en dreng på besøg i værkstedet - efter den trussel – havde spurgt: "Ejnar – løb du så fra dem?".

Farre -1956

Farre - 1956

Et frit børneliv

Mine forældre var meget lidt med i vores liv i dagligdagen. Man bestemte stort set selv inden for de afstukne rammer.

Der var ingen grund til de mange aftaler og planer for dagen, som kendetegner dagens familie, hvor forhandlinger og aftaler er mangfoldige. Hvor skal du hen i dag? - Hvem vil du lege med? - Har du spurgt? - Hvem ringer? - Hvornår skal du hentes? - Hvem henter? - Hvornår kan vi spise?

Vi kendte alle spisetiderne. De var stort set ens i hele byen, så man behøvede ikke at aftale, hvornår man kom hjem. Man gik hjem til spisetid. Man behøvede ikke have ur. De voksnes rytme og byens puls viste os, hvornår det var tid til at gå hjem. Alle kørte stort set den samme rytme, så der var ikke grund til den megen snak og de mange aftaler.

Friheden gjaldt inden for reservatet - det afgrænsede område fra Mads Hansen i syd til Jordemoderen i nord. Her var alt kendt, og de eneste potentielle "farer" var stort set de relativt få biler. Jeg kan næsten endnu høre min mor råbe: "Se dig for" - "pas på bilerne", eller "du kan godt gå ned i byen og blive på fortovet".

Vi skulle også holde os væk fra Mølledammen. Det var svært, hvis der var sæson for tømmerflåder og man pludselig blev tilbudt en hyre om bord. Her gjaldt det for alt i verden om ikke at blive set af de voksne eller blive våd. Det krævede en grundig forklaring, hvis man kom hjem og var våd, eller at skomageren mente, at have set Ole omme ved Mølledammen.

Skulle jeg uden for reservatets grænser, måtte jeg spørge om lov. I de yngre år var det let at overholde de regler. Man turde ikke rigtigt begive sig ud i det ukendte uden følge af voksne eller ældre kammerater. Jeg blev ofte advaret om, at man "kunne blive væk og aldrig finde hjem", "blive taget af nogen" eller "drukne i mosen eller mergelgraven". Mergelgraven blev af min mor ofte nævnt som et af de steder jeg aldrig måtte komme, fordi den var dyb og altid kold og for mig lød det næsten som om en hel hær af børn gen-

-nem tiden var druknet i mergelgraven.

Hvis jeg selv kom cyklende til Rødikgården for at besøge Gerda og Thomas, blev jeg altid budt velkommen med et stort smil og noget kage og saftevand, men også et spørgsmål: "Har du fået lov at køre herop". Hvis der var tvivl om det, blev der straks ringet til Farre nummer 15.

*Gl. Silkeborgvej 2
Mat. Nr. 11 y, nedbrudt ca. 1914*

Lege og aktiviteter

Når jeg "gik ned i byen" var det oftest til torvet for at møde de andre og forhandle om, hvad vi skulle give os til. Vi legede næsten altid ude - hele året rundt. Det blev til mange mere spontane lege, årstidsbestemte aktiviteter og nogle længevarende planlagte projekter.

Om vinteren fyldte slædekørslen meget i de tidligste barneår. Vi kunne køre fra morgen til aften på bakken ved Niels Sørensen. Vi fik som regel fjernet pigtråden, så banen blev mindre farlig og mere langstrakt ned mod bækken. Slædebakken blev virkelig et af de samlingspunkter, jeg tænker mest tilbage på.

Da vi blev lidt ældre var det i frostperioder skøjteløb, der var den helt store dille. Vi løb på skøjter på dammen bag sognefoged Larsen. Vi kunne sagtens være 20 børn eller mere. Vi lavede skøjtebaner og mangfoldige konkurrencer. "Tik" på skøjter osv. Mange havde skøjter, mens kun få havde ski, så selv om vi fra vores familie fik sendt et par børneski, så var det svært at samle ret mange om den aktivitet.

Et dagsprojekt om vinteren kunne være at hugge og sejle på isflager på Mølledammen. Det kunne være et stort arbejde at få skubbet isflager på land eller ind under hinanden, så der kunne komme noget frit vand at sejle på. En leg med at springe fra flage til flage, der vippede vildt, var spændende og kostede mange våde bukser. Legene på mølledammen var som sagt lidt forbudt og blev oftest stoppet af de voksne.

Om sommeren sparkede vi til dåsen, hoppede i mand og løb gennem et stort sjippetov og meget mere. Nogle gange var pigerne med i legene andre gange var det kun for drenge. Der var oftest forskellige indstillinger til om "vi skulle have tøser med".

Der var nogle faste temaer som vendte tilbage år efter år. Det kunne være at lave stylder, slangebøsser, flitsbuer osv. De ting kunne vi selv lave, hvis vi ellers kunne finde lægter, brædder, piletræ osv. Der blev også nogle gange bygget en sæbekassebil, men det betød at man skulle have lov til at tage nogle brædder – have nogle gamle hjul og oftest have en hjælpende hånd fra nogle voksne.

I perioder skrev vi fx alle bilnumre nogle dage i træk. Det var godt at sidde strategisk rigtig på fortovet eller trappen og muren ved købmand Friis, så man kunne dække "krydset" - færdslen til og fra Randers; Skanderborg, Silkeborg. Nummerpladen startede med et bogstav – bestem af det amt, hvor bilen kom fra. O for Svendborg og M for Odense. Det var sejt at have et K – nummer, som stod for København.

Vi havde mange projekter som krævede lang tid og stor indsats. De projekter var som regel kun for os drenge. Vi byggede fx man-

-ge forskellige slags huler. Det kunne være halmhuler på lofterne, jordhuler eller huler af træskelet beklædt med salpetersække. De sække var dengang stærke som tagpap - syet sammen i flere lag samlet med tjære. Der blev gjort meget ud af det – og til sidst sat blomster på bordet. Når hulen var færdig var vi som regel også "færdige med den".

I et tilfælde havde jeg gennem længere tid - sammen med John slagter - en hemmelig hule under det lille jern-tagvindue på hanebåndet over loftet på slagtehuset og forretningen. Vi lavede vægge af gamle tæpper og gardiner og havde fået en gammel madras slæbt derop. Vi var de eneste, der måtte komme der, og vi slettede hver gang de spor, der kunne vise, hvordan vi kom op til hulen.

Vi byggede engang en cykelbane i skoven bag frysehuset. En meget lang bane ryddet for træ og grene med utallige forhindringer. Kunstige bakker og planker som skulle forceres. Vi kørte nogle gange på tid og svævede over forhindringerne. Andre gange legede vi 6-dages løb med hinaden i hælene. Jeg vidste, at jeg ikke måtte køre der med min egen cykel. Det kunne koste skæve forgafler og krøllede fælge og skærme.

Søndagene var noget særligt. Der var vi oftest mange og havde tid til noget stort og længevarende. Vi legede fx røvere og soldater med hele byen som territorium. Vi løb for livet gennem hække og alle byens baghaver – gemte os i lader, redskabsskure og æblekældre som om, der var krig fra hus til hus. Vi spurgte ikke om lov til at færdes i folks udhuse og haver. Det var vores reservat og kun få havde "skærmet af" eller "truet os til ikke at komme på deres matrikel". Vi holdt os altid fra forhaverne, men resten opfattede vi som fælles. Nogle af de lege kunne vare en hel søndag. Problemet var, at man ikke altid vidste, hvornår legen var slut. Nogle gange når man forsøgte at nærme sig fjenderne, så var de gået hjem. Det var svært at få budskabet ud over hele byen, når krigen var slut.

Nr. 112 - 114 - 116

Årets højtider

Præsten Kaj Munk i Vedersø bad engang en af sine konfirmander om at nævne de tre højtider. Konfirmanden svarede uden tøven: *"Jul, påske og Ulfborg marked"*. Konfirmanden var ikke i tvivl og Ulfborg marked var på de kanter den største af alle højtider.

På det samme spørgsmål ville jeg fra min barndom nævne: *"Juletræsfesten, Nytårsaften, Fastelavnsfesten og Sportsfesten"*. Vurderingen af, hvad der var den største, afhang af alderen.

Julstræsfesten

Juleaften i familien var naturligvis en stor aften, men 3. eller 4. juledag i forsamlingshuset, hvor man mødte alle de andre børn og voksne og gik rundt om juletræet i lige så mange kredse, som der var plads til på gulvet, mens vi sang i *"vilden sky og for fuld hals"*. Det var stort – også når julemanden som kunne være Svend Lang, Holm eller hvad de nu hed delte ud af poserne fra Friis og Sørensen. *"Hvad for én fik du?"*. Der var altid delte meninger om, hvilken af de 2 købmænd der havde leveret den bedste pose. Det kunne vist ikke undgås at købmændenes børn, Poul og Allan på den ene side og Jørgen på den anden side, kunne komme lidt i skudlinjen,

hvis deres forældre ikke havde leveret varen. Generelt var vurderingen, at appelsinen kunne vi godt have undværet. Den fyldte alt for meget i posen i forhold til slikket.

Et år havde min far ikke fået syet tøjet til juletræsfesten færdigt til min bror Leif og mig. Skrædderens børn kunne ikke bare komme i det vi havde. Vi skulle have fint tøj og måtte derfor blive hjemme. Jeg skreg som pisket over den melding. Det blev en meget trist aften for mig som 5 åring at gå glip af det, der på det tidspunkt stod som årets største højtide.

Nytårsaften

I en lidt senere periode af mit liv blev nytårsaften den helt store aften. En aften man ventede på – en aften alle børn talte om – en aften man lavede aftaler om – en aften man kunne se sporene efter nytårsdag. Der var så store forventninger til den aften.

At blive gammel nok til at måtte komme ud nytårsaften var et centralt mål i børnelivet. Jeg havde som yngre en lang kamp med mine forældre om – i år – at få lov til at komme ud. I den kamp var der ikke megen hjælp at hente fra ældre brødre, som havde travlt nok med deres egne gøremål. De ville i hvert fald ikke hænge på mig.

En god nytårsaften betød at løbe rundt på gaden i flok i ly af mørket og lave løjer, - flytte folks ting, gnide på ruderne med en prop og skyde kinesere, hundepropper og kanonslag af. Det handlede også om, at være i den rigtig gruppe – gerne i hælene på nogle lidt ældre - komme væk fra gruppen - finde hinanden igen – fortælle, hvad der var sket osv. Nogle gav os noget eller bød indenfor for at undgå, at vi løb med noget eller hærgede med en vedvarende gniden og banken på ruderne. Den gestus hjalp på den måde, at vi løb videre, men vi havde ikke tid at komme ind. Vi havde alt for travlt – vi skulle nå så meget. "I år skulle gerne blive vores bedste nytårsaften".

Raketterne og de store kanonslag var primært forbeholdt de voksne og blev skudt af kl. 24.00. Vi vidste godt, hvor vi helst skulle være på det tidspunkt, hvis vi ville se en raket og nogle store brag.

I mit hjem investerede vi ikke i den slags.

Nytårsdag var opklaringens dag. Den dag, hvor alle kunne se produktet af aftenens løjer. Det kunne være "mejeriets 2 hjulede kær-rer som var kørt i mølledammen, "en landbrugsvogn til reparation hos smeden som nu stod placeret midt torvet som affyringsrampe", "et juletræ i en flagstang", "en knust rude, hvor ingen havde meldt sig".

Der var altid delte meninger om, hvad der var nytårløjer og hær-værk. Om nogen var gået over stregen og altid en spørgen efter, om nogen vidste hvem, der havde været med til dette eller hint – om noget skulle erstattes – om tingene skulle flyttes tilbage. Det var bedst ikke at sige noget...

Fastelavnsfesten

Fastelavnsfesten var en del af et større forløb, hvor man i 2 dage gik soldat, sang og samlede penge og inviterede til en fest for alle familier i – og uden for reservatet.

Man kunne først blive soldat, når man kunne klare strabadserne. Det betød at man skulle kunne gå lang over markerne til alle går-dene – nogle gange i sne og slud – med en general, der rettede ind med sin sabel uden nåde. Nogle generaler var hårdere end an-dre, hvis man ikke kunne følge med. Nogle gange måtte de yngste opgive – eller kun tage byen med. Jeg gik - som alle de andre - soldat i en årrække og steg i graderne til endelig at blive konge.

Der var nogle gange kamp om grænserne til Røgen, Farre Hede og Svenstrup. Det kunne fx være fristende af gå over grænsen og ta-ge nogle af ejendommene ved Sporup Station. Der var hele tiden sendt en soldat i forvejen til gården for at spørge om de ville mod-tage besøg af os. Hvis der var grønt lys hos nogle af familierne på grænsen var der jubel, men det kunne altså opstå træfninger på grænsen, hvis hærene kom for tæt på hinanden. Der blev fortalt om "heroiske slag med mange brækkede svær hos modparten". Jeg husker ikke at have deltaget i slagsmål med soldaterne fra Rø-gen, men det var en realitet, at det skete, og at det år efter år blev

nævnt som en mulighed, som nogle vist glædede sig til og jeg mest frygtede.

Højdepunktet var festen – og ikke mindst forløbet med at skulle invitere en pige med. Man skulle danse den første dans med den udkårne og sidde sammen i skænkestuen til sodavand og boller. Det var nogle gange svært at få det sagt til hende. Først på listen stod den, man drømte om – hende man gerne ville være kæreste med. Jo mere "forelsket" man var, des sværere var det at få det sagt. Hvis hun afviste - eller allerede havde en anden aftale - var det lettere bare at vælge en eller anden. Det år man var konge, havde man de bedste kort på hånden. De andre soldater skulle vente til dronningen var udpeget.

Sportsfesten

Sportsfesten var forbundet med håndbolden. Håndbolden og hvad deraf fulgte fyldte rigtig meget for mig fra konfirmationsalderen og fremefter. Vi havde vist ofte nogle børne- eller juniorhold og altid et dame og herrehold tilmeldt de lokal turneringer.

Håndboldaftenerne tirsdag og torsdag var for mig de helt store aftener. Jeg mødte altid i god tid for at sikre mig en plads på et af holdene. Deltagelsen til træningen kunne være svingende, men vi fik alligevel altid lavet 2 blandede hold af varieret størrelse. Det kunne være 5 på hvert hold eller det blev 7 med udskiftning, hvis vi var mange. Det kunne også være at jeg som Benjamin i den sammenhæng røg helt ud. Træningen bestod primært i at spille mod hinanden. Nogle gange havde vi en træner som ville opvarmning, skydeøvelser og hele svineriet, men det gad vi ikke rigtig. Vi ville bare helst spille hele aftenen. Det var stort og rigtig sjovt. Vi kæmpede om hver en bold og tog den sidegevinst med, der handlede om helt "lovligt at holde godt fast om om de modne piger i opdækningen af eget mål".

En rigtig håndboldaften sluttede altid ved Maren. Jeg har siddet og lyttet til megen "forbudt for børn snak" på bænken ved Maren. Jeg sugede det hele til mig, indtil det sekund, hvor jeg nødtvunget af aftaler om sengetid måtte forlade det ungdommelige selskab.

Det var bedst at gå selv – og pinligt at blive råbt ind af sin mor som et andet pattebarn.

Jeg husker sportsfesten som en slags byfest. Hvor der var flag-allé hele vejen af "vandværksvejen" til banerne og med portaler ved indgangene fra både øst og vest. De indbudte klubber fra Voldby, Svenstrup, Gjesing, Øster Bording eller Dover klædte om i forsamlingshuset eller i den bus, der bragte dem til byen. Vi havde ikke noget omklædningsrum ved banerne. Alle havde også baltøjet med til om aftenen, hvor der skulle være bal i forsamlingshuset.

Det var altid fedt at skulle spille for et stort hjemmepublikum. Jeg kom hurtigt på voksenhold. Spillede bl.a. på mesterrække allerede som 15 åring med de gamle i trediverne. Spredningen var stor, for der var ikke mange at tage af. I forhold til dem var jeg kun en splejs. Mens de ældre derfor spillede hårdt fysisk spil og skød så træværket knagede eller målmanden fik mavepuster, så var mit spil mere teknisk betonet. Jeg kunne skyde fra stregen og lægge den over målmanden fra begge vings. Det var sejt at kunne ramme bagstolpen over målmanden. Jeg øvede på det i timevis. Håndbolden gav mig rigtig meget selvværd og mulighed for at tage del i sportsfesterne og teltballerne i de byer vi besøgte gennem sommeren.

Jeg havde aldrig fået lov at komme til teltballer rundt i det midtjyske, hvis det ikke havde været for håndbolden og under beskyttelse af de ældre på holdet.

Den beskyttelse var altid på plads og Erik og bussen vores faste base, når vi var til sportsfester.

Opbrud og forandring

- et efterskrift

I slutningen af 60 érne begyndte byen at miste den sammenhængskraft, som jeg her har beskrevet. Der blev til stadighed færre arbejdspladser i byen og på gårdene. Karlen, pigen blev sparet væk, købmanden blev i ental. Flere af håndværkerne og gårdejerne fik det svært med en omstilling til andre tider.

"Har I hørt, at Knud er begyndt at arbejde i Århus?", blev der spurgt. At Knud begyndte at arbejde i Århus var usædvanligt på det tidspunkt. En landmand - og så - så langt væk. At min egen mor efter at gået derhjemme et helt langt liv skulle have kørekort - lære parallelparkering i Århus og tage uddannelse som sygemedhjælper på Århus Amtssygehus for senere at arbejde i Hammel var et stort brud på det forudsigelige liv som hun og vi havde levet i min familie.

Bills og Finns Folkevogne blev fyldt med de, der skulle til Århus. Begrebet pendler blev ikke brugt, men det var en realitet et der blev flere og flere. Forandringen fra landbrugssamfund med små håndværkere til industrisamfund havde holdt sit indtog i Farre. Forandringerne var tydelige og mærkbare.

Ole Harrit

- "De få år i barndommen fylder meget i erindringen".

Skolebillede af børnene fra den tid.

Potteskår, Skjørringvej

Mogens Nielsen med frue foran ejendommen Skjørringvej 61. Foran parret anes gruben med knuste Sørning-potter.

I forbindelse med Mogens Nielsens ombygninger på ejendommen Skjørringvej 61 i 2005, blev der ved husets østgavl påtruffet keramik, der af finderens blev opfattet som en mulig keramikovn. Derfor blev Moesgård Museum kontaktet, og 14 april blev fundstedet besøgt. Der er dog ikke tale om en keramikovn, men et affaldshul med knust keramik af såkaldt Sørning-type. Keramikken kan antagelig dateres til perioden slutningen af 1800-årene eller starten af 1900-årene.

Fundstedet er beliggende i Sporup sogn nær landsbyen Farre i den østlige del af Gern herred.

Fig. 1: Gern herred med fundstedet markeret med en stjerne.

Denne kuperede og smukke egn kaldtes i 1800-årene for "Potteegnen", og alt lertøjet kaldes i dag under et for Sorring-lertøj eller Sorring-potter.

Det var landets største pottemageregn, og i Sorring, landsbyen der har givet lertøjet sit navn, var der særligt mange pottemagerier, men også i mange af landsbyerne i omegnen var der pottemagere, allerede i 1787 var der bl.a. en pottemager i den på fundstedet beliggende landsby Farre. I perioden 1830 – 1900 havde Sorring pottemagerne deres storhedstid.

Sorringlertøjet er fremstillet af to forskellige slags ler, blåler og rødler, der æltes sammen og giver skærven på potterne en bleg orange-rød farve, og kaldes af denne grund også røde potter, i modsætning til de sorte jydepotter. Modsat jydepotterne, der er et typisk husflidsprodukt, er Sorringlertøjet professionelt fremstillede lervarer, der altid er bly-glaserede og brændt i ovn.

De skår, der blev opsamlet på fundstedet (fig.2), stammer dels fra potter med pibellersdekoration i form af kohornsbemaling, dels af forskellige former for fade (fig. 3 – 5).

Fig. 2: Fundstedet med de delvist fremgravede skår.

Fig. 3: Hank og hornmalede bugskår fra potter.

Fig. 4: Rande fra fæde.

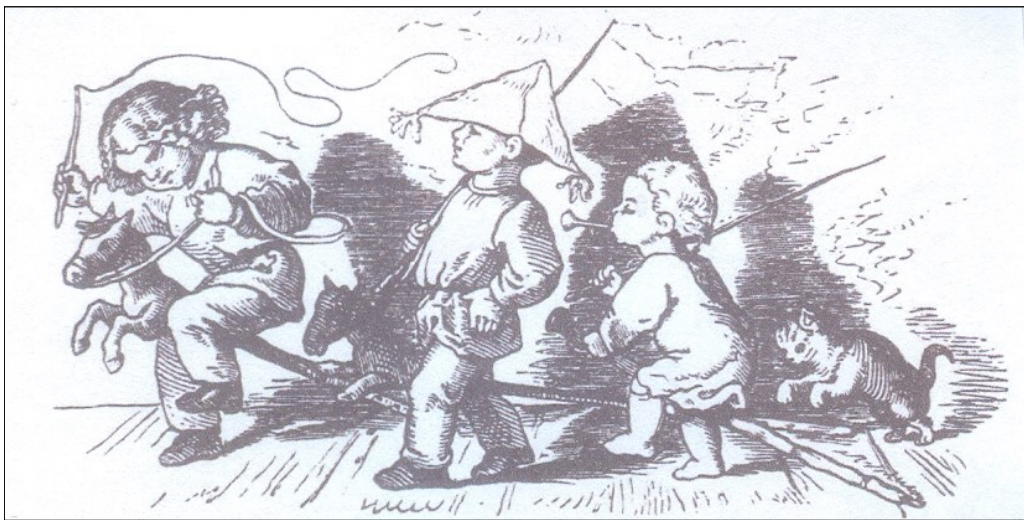
Fig. 5: Rande og bugskår fra hornmalede pletter.

18 maj 2005
Moesgård Museum.

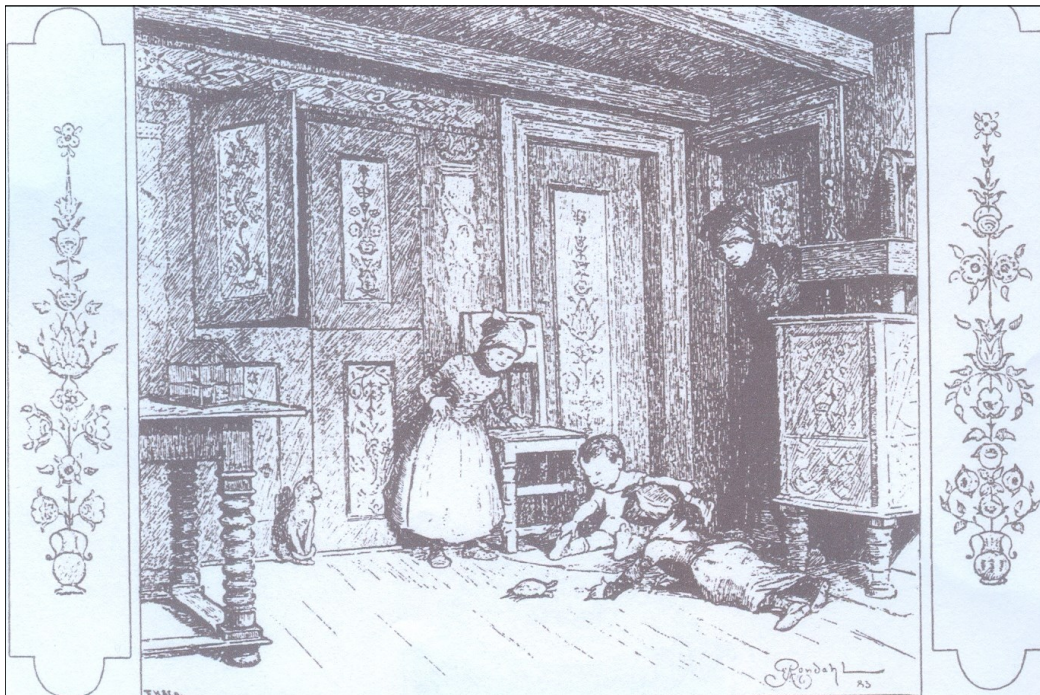
Børnene leger

Således som børn i dag leger blindbuk, således gjorde man det også 1873 og sikkert længe før. Mange lege er gået i arv fra generation til generation.

Hesten spillede en stor rolle i den voksne bondes liv, og det gjorde den derfor også i bondedrengens leg. Kun de færreste bønderdrenge havde en fin kæphest, men det gjorde ikke noget, for i fantasiens verden kan en stok eller en gren blive til sognets prægtigste hest.

Fanø-børnene glæder sig over et usædvanligt husdyr, en levende skildpadde, en gave som børnene i skipperhuset har fået af deres far ved hans hjemkomst fra fjerne strande. Stuen, de leger i, er gammel. Paneler og døre har blomstermotiver, der stammer fra midten af det 17. århundrede. Ovn er en vindovn, det var denne ovntype, der afløste bilæggerovnen.

Barnets leg var en efterligning af de voksnes verden, både at byg-

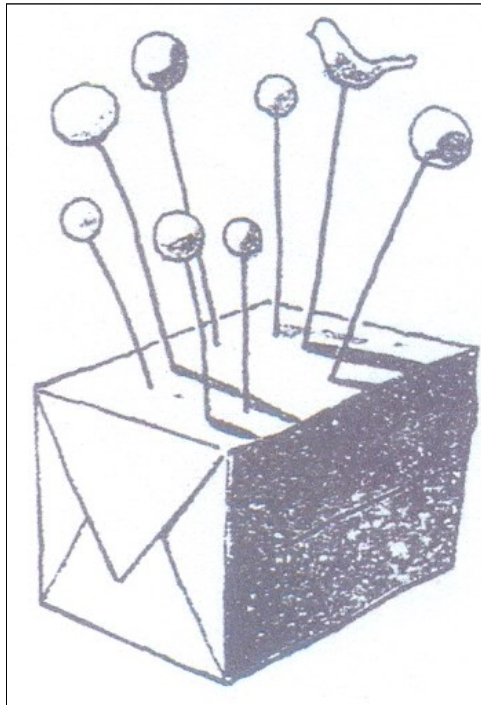
-ge bondegård af småsten og at følge far og mor i hælene, når gårdens dyr blev røgtet, var en forberedelse til den gerning, der ventede dem.

På marken og ved stranden fandt børnene hulsten. Disse sten blev kaldt køer, med en stump sejlgarn som tøj og en pind som tøjrpæl, blev de sat på græs, flyttet og vandet, som en rigtig besætning. Små grenstumper kunne også bruges til kreaturer, så gjaldt det om at have en kniv, der var så skarp, at de kunne snittes, således at man på hornene kunne se, hvilke der var køer og hvilke der var tyre.

Pigens leg med at plante blomster, i en lille have i sandet, bliver en

dag til en af landhusmoderens mange gøremål. I de voksnes verden var det landhusmoderen, der havde ansvaret for gårdens have. I forgrunden af billedet ses en af pigernes madkasser. Den er lavet af en ombøjet træspån og benævnes også tejne, oprindeligt et sjællandsk dialektudtryk. Kært barn har mange navne, her skal blot nævnes endnu et par, i Midtjylland kaldes den skræppe, og på Ringkøbing-egnen har den meget træffende heddet "æ trøster".

En nipsenålepude kunne også laves af en eller to tændstikæsker, som blev pakket ind i papir.

Mens drengene spillede klink med knapper eller kugler, nipsede pigerne. Nipsenåle, som stadigvæk kan købes, var den helt store dille i begyndelsen af 19. århundredet, men absolut kun noget der var for "tøser". De smukke nåle har små glashoveder, som kan være runde i forskellige farver eller formet som dyr, hjerter, blomster o.s.v.. Man kan nipse på flere måder: Som regel foregår det på en trappesten på gaden eller i gården. To piger lægger hver sin nipsenål på trappestenen med hovederne mod hinanden, nu skiftedes man til at knipse til sin nål med fingeren, hvis det lykkedes at få nålene til at ligge over kors, vinder man modstanderens nål. Man kan også nipse på følgende måde: den første knipser sin nål hen ad trappestenen eller fortovet, hvorpå det gælder for den anden, om at ramme den med sin.

En anden måde at nipse på: pigerne tegnede en cirkel på jorden, stod 3 – 4 meter derfra og kastede på skift deres nål mod cirklen. Den, der havde kastet nærmest centrum, måtte med fingeren, prøve at knipse andre nåle ind i cirklen, lykkedes det, prøvede hun næste nål, og hvad der kom inden for cirklen var vundet til ejendom.

Det vigtigste for de fleste piger er nok ikke selve nipsespillet, men det at samle på de flotte nipsenåle. Man syer sig en smuk pude, gerne med fløjsbetræk, og på den anbringer man nålene i mønster. Netop det at lave smukke mønstre kunne pigerne førhen få lang tid til at gå med.

Slå potten itu: På en græsplæne opstilles en lille lerpotte som mål, og noget derfra en af deltagerne med tilbundne øjne og en stok i hånden. Man drejer den blinde tre gange rundt, hvorefter han/hun selv skal finde hen til potten, dog må der kun bruges så mange skridt, som man i forvejen har aftalt, f. eks. 50, når han/hun mener, at være ved målet, skal han/hun med tre slag knuse potten, lykkes dette ikke, bliver en anden blindet. Denne leg bruges mest ved fastelavn, og potten fyldes da med nødder og godter.

Gamle billeder fra Røgen og Farre

Se flere på: www.hammel-billeder.dk/ under linket Hammel omegn.

